

Oikeusministeriölle

Asia: Lausunto oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta vuosille 2013 - 2025

Viite: Lausuntopyyntö 22.4.2013

Asiakohdassa tarkoitettuna lausuntonaan Rovaniemen hovioikeus esittää seuraavaa:

Oikeusministeriö on pyytänyt lausunnonantajan näkemystä oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta, joka sisältää sekä horisontaalisia että oikeudenhoidon sektoreittain jaettuja ehdotuksia oikeusturvan toteuttamiseksi kiristyvässä taloustilanteessa. Lisäksi on pyydetty näkemystä ohjelmaan sisältyvien ehdotusten toteuttamisjärjestyksestä ja mahdollisia malleja neuvottelukunnan esittämälle kokonaisuudelle.

Rovaniemen hovioikeuden presidentti on 27.3.2012 antanut oikeusministeriölle liitteenä olevan lausunnon oikeusturvaohjelman luonnoksesta. Hovioikeus tarpeettoman toiston välttämiseksi uudistaa kaiken tuossa lausunnossa lausutun.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelma on laadittu voimassa olevan hallitusohjelman mukaisesti oikeudenkäyntien kokonaiskeston lyhentämiseksi ja oikeusturvan laadun parantamiseksi aikaisempien toimenpidesuunnitelmien pohjalta. Hovioikeus katsoo, että ohjelma tuo mukanaan pitkäjänteisyyttä ja vakautta alati muuttuvassa ajassa. Kiristyvässä taloustilanteessa tärkeää on, että kutakin asiatyyppejä käsitellään niiden vaativuuden edellyttämässä ketjussa ja kokoonpanossa.

Ohjelman lähtökohdista hovioikeudella ei ole sinänsä huomautettavaa. Hovioikeutta kuitenkin huolettaa ohjelmassa esiin tuotu näkemys siitä, että julkisen talouden vaikeat näkymät pakottavat oikeuslaitoksessakin arvioimaan, miten kansalaisten luottamusta nauttivaa oikeusturvaa voidaan tuottaa vähenevin resurssein ja miten käytössä olevilla resursseilla voidaan parhaiten huolehtia siitä, että oikeusturvajärjestelmä voi myös uudistua yhteiskunnan muun kehityksen tahdissa. Vaikka oikeuslaitoksen tulee kehittyä ja uudistua toimintaympäristön muutosten mukaisesti, täytyy muistaa, että luottamusta herättävällä ja korkealuokkaisella oikeusturvalla on myös hintansa ja se vaatii riittäviä resursseja. Hovioikeus katsookin, että ensin tulisi määrittää, mikä on se oikeusturvan taso, joka kansalaisille halutaan tarjota ja vasta tämän jälkeen tulee selvittää, mikä sen hinta on ja miten se parhaiten saavutettaisiin. Hovioikeus lisäksi muistuttaa, että henkilöstö on oikeusturvaa tuottavan oikeuslaitoksen tärkein voimavara ja merkittävin osa sen toimivuutta ja toiminnan laatua. Tuloksellisesti toimiva oikeuslaitos edellyttää riittäviä henkilöstövoimavaroja.

Yleisesti ottaen hovioikeus pitää luetteloa oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan sisällytettävistä hankkeista kattavana, sekä useita hankkeita hyväksyttävänä ja oikeaan osuneina. Ohjelma luo hyvän pohjan vuosien 2013 - 2025 strategiselle ohjaukselle ja toteutettaville kehittämishankkeille. Hankkeita on kuitenkin niiden suuri lukumäärä huomioon ottaen toimeenpanovaiheessa priorisoitava ja konkretisoitava.

Hovioikeus korostaa, että ensi sijassa tulisi muiden Pohjoismaiden esimerkkiä seuraten perustaa kauan mietinnän alla ollut tuomioistuinlaitoksen keskushallinto. Mikä olisi tuon keskushallinnon organisaatiomuoto, sijaintipaikka ja kustannusvaikutukset? Nämä seikat tulisi selvittää ja ratkaista nopealla aikataululla. Hovioikeuden käsityksen mukaan keskushallinnon perustaminen voisi olla oikeusministeriön hallinnonalan alueellistamishanke ja sopisi hyvin osaksi Rovaniemen oikeudellista osaamisklusteria. Niukkeneva talous ja siitä seuraava toimintaedellytysten turvaaminen, tiukan strategisen ohjauksen tarve, suuret koulutukselliset haasteet tuomarikoulutusjärjestelmään ja riippumattomuuden näkökulma puhuvat voimakkaasti keskushallinnon nopean toteutuksen puolesta.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan on selvää, että uusiin pohdintoihin esimerkiksi hovioikeuksien rakenneuudistuksista ja käräjäoikeuksien määrän puolittamisesta ei tule käyttää voimavaroja ennen keskushallinnon perustamista, jolle mainitun tyyppiset asiat luontevasti jatkossa kuuluisivat. Kun keskusvirasto on perustettu, sen tulee tarkoin laskelmin selvittää, onko merkittäviä investointeja vaativilla uusilla rakenneuudistuksilla yhä saatavissa säästöjä ja jos, niin minkälaisia. Vasta tämän jälkeen seuraisi mahdollinen toteutusvaihe. Rakenneuudistusten osalta todetaan lisäksi kaiken varalta jo tässä vaiheessa, että pelkkä koko ei takaa vahvaa ja toimivaa tuomioistuinta. Alueiden erityisyys on vakavasti otettava seikka. Olennaista on myös rauhassa seurata, miten jo toteutuneet rakenneuudistukset vaikuttavat.

Hovioikeus katsoo, että erityisen pikaisella aikataululla tulee saattaa päätökseen ja voimaan jo aloitetut lainvalmistelu- ja muut hankkeet, esimerkiksi velkajärjestelyn yksinkertaistaminen, Follo-hankkeen laajentaminen valtakunnalliseksi ja syyteneuvottelumenettely, samoin kuin juuri käynnistetty jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentaminen.

Hovioikeus kannattaa nopeaa jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista, josta saatava hyöty on suoraan riippuvainen sen soveltamisalaan kuuluvista asioista, samoin sovittelumenettelyjen entistä laajempaa käyttöä, josta hovioikeuspiirissä on erinomaisia kokemuksia. Riita-asioissa, erityisesti kiinteistö- ja asuntokauppariidoissa tulisi kehittää tuomioistuinsovittelua, asianosaisvalmistelua ja asiantuntijatodistelua.

Niin ikään summaaristen asioiden siirtäminen tuomioistuimista ulosottoviranomaisten ratkaistavaksi on tärkeää ja kannatettavaa, koska niukkenevassa taloudessa tuomioistuinten voimavarat on kyettävä suuntaamaan ja jakamaan todellisessa oikeussuojatarpeessa olevien riidanalaisten tuomioistuinasioiden ratkaisemiseen. Summaaristen asioiden lisäksi eräiden muiden asioiden, esimerkiksi vihkimisten ja riidattomien velkajärjestelyasioiden, siirtämistä tuomioistuimista toisille viranomaisille voisi olla syytä selvittää. Edelleen hankkeella syytteestä sopimisesta sekä syyttämättä jättämisen järjestelmän kehittämisellä voidaan mielekkäästi vaikuttaa rikosjuttujen määrään ja niiden oikeudenkäyntien laajuuteen. Selvien ja tunnustettujen, pienenhköjen rikosjuttujen käsittelyn nopeuttamisella ja tehostamisella voitaisiin säästää merkittävästi resursseja koko oikeudenhoidon ketjussa.

Hovioikeuden käsityksen mukaan erityisen tärkeä kysymys nykytilanteessa on niin ikään tuomioiden laatimisen keventäminen. Kirjallisia tuomioita tulisi vähentää tai ainakin niiden sisällöllisistä vaatimuksista tinkiä tilanteissa, joissa tuomiot jäävät lainvoimaisiksi tai joissa muuten ei ole tarvetta kirjoittaa tuomioiden perusteluja nykyisessä laajuudessa seikkaperäisesti. Tuomioiden laatimisen keventämisellä olisi mahdollista saavuttaa merkittäviä työn säästöjä, kun tuomarit voisivat suunnata työpanoksensa niiden asioiden perustelemiseen, joissa perusteleva on todella tarpeen, esimerkiksi näyttökysymysten ja tulkinnanvaraisten oikeudellisten ongelmien vuoksi.

Paikallaan on myös selvittää mahdollisuutta keventää rikosprosessia, jolla olisi vaikutuksia edelleen muutoksenhakuun. Sen sijaan täysin ongelmatonta ei ole siirtyä Ruotsin mallin mukaiseen videotallenteiden hyödyntämiseen hovioikeudessa. Tämä on ensinnäkin resurssikysymys, mutta liittyy myös työn mielekkyyteen. Hovioikeuden käsityksen mukaan tärkeämpää onkin keskittyä jo olemassa olevan video- ja muun tekniikan hyödyntämiseen kuin alkaa tässä vaiheessa luoda uudenlaista järjestelmää.

Tarvetta ratkaisukokoonpanojen joustavoittamiseen ja keventämiseen on olemassa. Kun mietitään esittelymenettelyn merkitystä ja tarkoituksenmukaisuutta yleisesti ja erityisesti yksinkertaisissa asioissa hovioikeuksissa, on muistettava, että esittelijän virka on tällä hetkellä - kun Suomessa ei vielä ole varsinaista tuomarikoulutusjärjestelmää - kouluttautumisvirka tuomarin tehtäviin. Hovioikeus ei voi hyväksyä esittelijöistä luopumista, mutta jonkin verran tuomari-painotteisempaan menettelyyn siirtymistä voi olla mahdollista selvittää. Tässä kohtaa tulee lisäksi huomata, että avustavan henkilöstön tehtävien laajentaminen lainkäyttöhenkilöstön avustamisessa edellyttää avustavan henkilöstön lisäkoulutusta eikä tällaista tule edes harkita ennen kuin lisäkoulutukseen on varattu riittävät määrärahat. Lisäksi resurssoinnissa on varmistettava, että lainkäyttöhenkilöstöä avustavaa henkilöstöä, lainkäyttösihteereitä, on muuttuvassa tilanteessa riittävästi.

Oikeuslaitoksen tärkeimmän voimavaran eli henkilöstön tehokkuus edellyttää sen käytössä olevien työkalujen ajanmukaista ja kunnollista toimintaa. AIPA-hanke on hovioikeuden käsityksen mukaan erityisen tärkeä ja priorisoinnissa sen tulee olla aivan kärkipäässä. AIPA-hankkeeseen kuin myös muun ICT-toiminnan lisäämiseen on kuitenkin panostettava riittävästi jo kehittämis- ja rakentamisvaiheissa ja tällaisten hankkeiden resurssoinnin on oltava hankkeiden laajuuden ja merkittävyyden edellyttämällä tasolla.

Tehokkuuden ja tuloksellisuuden lisäämiseksi on tärkeää, että tuomioistuinten laatuhankeita laajennetaan ja niitä tuetaan aineellisesti ja henkisesti. Laatu-työllä voidaan parantaa ja järkipäristää toimintatapoja sekä säästää työtä jutun "kosketuksia" vähentämällä.

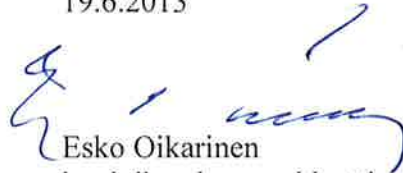
Nykytilanteessa hovioikeus kannattaa käsittely- ja oikeudenkäyntimaksujen korottamista. Maksupoliittista keskustelua käytäessä on kuitenkin pidettävä huoli, ettei oikeuden hinta nouse liian korkeaksi estäen osaltaan perusteltujen oikeusturvavaatimusten toteutumisen. Tärkeää on myös huolehtia, että ainakin osa käsittely- ja oikeudenkäyntimaksuista tulee suoraan tuomioistuinlaitoksen hyväksi.

Kun edessä on suomalaisen tuomarikunnan lähivuosina tapahtuva huomattava eläköityminen ja kun tuomioistuinlaitoksen täytyy tulevaisuudessa kilpailla pätevästä ja osaavasta työvoimasta, olisi Suomessakin henkilöstön tärkeänä pi-

dettävän yleis- ja erityisosaamisen tavanomaisen syventämisen lisäksi hovioikeuden käsityksen mukaan välttämätöntä kulkea kohti systemaattista tuomarikoulutusjärjestelmää. Mikäli poliittista tahtoa löytyy, tuomarikoulutusjärjestelmä olisi aikaansaattavissa varsin nopealla aikataululla.

Lausunto on käsitelty hovioikeuden täysistunnossa 17.6.2013.

19.6.2013

Esko Oikarinen
hovioikeuden presidentti

Lausuntoa ovat valmistelleet

Marianne Wagner-Prenner
hovioikeudenlaamanni

Suvi Hannula
asessori

Liite

Rovaniemen hovioikeuden presidentin lausunto 27.3.2012 oikeusturvaohjelman luonnoksesta